

המסמן והגורל של ההוויה המדברת, חלק א' / סוסנה הולר

במסגרת שני מפגשים בגיאפ - 10-4-2021

כשאנחנו משוחחים בינינו על הפרקטיקה הפסיכואנליטית העכשווית שלנו, שעוקבת ומובנית על ידי הוראתם של לאקאן ושל מילר, השאלה של הגורל של ההוויה המדברת, של היחסים בין מה שעושה אותה מדברת, כלומר השפה, ומה שעושה אותה קיימת, כלומר, הגוף, הופכת לשאלה מרכזית ואפילו דחופה.

השאלה מרכזית ודחופה כי היא אמורה או יכולה להסביר לעצמנו איך אנחנו, בעצם, פועלים בחדר העבודה שלנו ואיך אנחנו מעבירים הלאה את הידע ואולי הידע- לעשות הנדרש על מנת לקים את הפרקטיקה, את ההתנסות הפסיכואנליטית בשני הצדדים של הזוג הקשור בהעברה: אנליזנט ואנליטיקאי.

העבודה שלנו, בשל היותה קרובה לאומנות יותר משהיא קרובה למדע, מתרחשת כשאנו עושים ואומרים דברים שאת משמעותם והשפעתם בניהול האנליזה מתבהר רק בדיעבד. אנחנו צריכים חופש יחסי לפעול כך. יחסי כי דווקא בשל כך שאין אנו פועלים מתוך פרוטוקול קבוע מראש, אנחנו חייבים- וכאן אין חופש אלא חובה- ללמוד את מעשינו ואת תוצאותיהם.

מלבד קרבתנו לאומנות, אפשר גם להגיד שככל שהאחר הגדול לא קיים וככל שאנחנו מודעים לכך, אנו מוקמים בפני האנליזנט כמקרה סינגולרי, יחידני, שאין עליו כל ידע שיכול היה למקם אותו בקבוצה או במושג שמהם נוכל לשאוב כללים לפעולה. העיקרון המנחה שלנו ביחס לזה הנה האחריות שאנו מקבלים על עצמנו על כל החלטה, על כל מעשה וכל אמירה. מילר מביע זאת בבהירות:¹

“כשמדובר על היחיד, הסינגולרי, צריך להרגיש ולשפוט בדייקנות. אין לפעול בעקבות שורה של סיבות (או הגיגים) [reasons] אלא שצריך לראות את הדבר בפתאומיות. [...] כלומר, להיוותר ברגע הראיה. (nvisio).”

מאחר וזה מצמצם את הזמן להבין ומאחר ואחרי רגע זה יבוא האקט, אפשר להגיד שהפסיכואנליטיקאים הלאקאנינים בימינו מקיימים את הנעשה ונשמע.

חורחה לואיס בורחס אמר, בהרצאה ראשונה מתוך ששה שהעביר בהרברד²; דבר מה שיכול להדהד עם תגליות שבפרקטיקה שלנו:

“[...]כשעברתי על שורותיו המופלאות של קיטס, חשבתי לפתע שאולי אני רק נאמן לזכרוני שלי. אולי ההתרגשות האמיתית שהפקתי משורותיו של קיטס היתה נעוצה באותו רגע מרוחק בילדותי בבואנוס איירס, כאשר שמעתי לראשונה את אבי קורא אותן [את אותן השורות של קיטס] בקול, אז התחוור לי פתאום שהשירה, שהשפה, אינה אמצעי קומוניקציה בלבד, אלא עשויה להיות גם תשוקה והנאה. איני

¹ Miller, Choses de Finesse en Psychoanalyse, 17-12-2008

² 1967-1968, בהרברד, el enigma de la poesia בורחס,

סבור שהבנתי את המילים, אבל הרגשתי שמהו אירע בי, משהו שנגע לא רק בשכלי, אלא לכל ישותי, לבשרי ולדמי."

בורחס מסר לנו פה "חתיכה" של ממשי שמה מעברו כשרצה למסור, בהרברד ובאנגלית, את עדותו כמשורר. ההתרגשות הנוכחית (נוכחית בזמן הקריאה ומוזכרת בזמן הרצאה שהרצה בעל פה) הפנתה אותו לחוויה קדומה יותר בה חברו ביחד אהבתו לאב, החוויה בשומעו את קולו הנרגש של אביו כשטרם הבין את דבריו וידיעה המומה על מה שקבע את גורלו כמשורר.

בורחס, הזדהה, אולי, עם מה שאביו אהב מתוך אהבתו שלו את אביו וכך התרחשה ההזדהות שאנו קוראים לה, אחרי פרויד, הזדהות ראשונה מסדר האהבה, שהיא *Einverleibung* כלומר: הפיכה לגוף, לבשר, *incorporation*. על כך מעיד המשורר, שמתחיל להקשבתו הראשונה את השיר בקולו של אביו, כתשוקה הראשונית שכל תשוקה שבאה אחריה, אומר, רק משלה את עצמה "שאותה הרגשה, אותה ההתרשמות, חוזרת על עצמה. אך" הוא ממשיך ואומר, "מדובר לדעתי בלא יותר מנאמנות, במלכות של הזכרון. בבלבול בין התשוקה שלנו לתשוקה שהרגשנו פעם".

בחלוף השנים, בהוראתו האחרונה, כפי שקורא לה וקורא אותה מילר, האדם לא נחשב מנקודת ראות של אחר גדול, שהרי האחר הגדול נפל מנכסיו ואז המחשבה על האדם נשענת על הסמלי, הדמיוני והממשי כשלוש עיקביויות (*consistencies*), לא מדובר על הסובייקט של המסמן וגם לא הסובייקט של ההזדהות, אלא הבן אדם, ההוויה האנושית הנקראת הוויה מדברת.

אמרנו האחר הגדול נפל מנכסיו. הנכס העיקרי שאבד, שאובד כל הזמן, הנו שם האב- אשר פעם, בהיותו מסמן החוק, החיצוני לקבוצת המסמנים, העניק קונסיסטנטיות, לכידות, ואי לכך קיום לקבוצה הנקראת על ידי לאקאן, האחר הגדול. משאין לאחר הזה קונסיסטנטיות וגם לא קיום, הוא לא יכול להקנות תשובה להוויתו של האדם ומכאן שהקונסיסטנטיות שנותר לו לאדם הנו הגוף. גופו שלו. עיקביות זו, אבל, היא גם אי-קביעות.

כפי שאומר זאת מילר³

במקום האחר *Ac* רבתית, יש עיקרוך זהות לגמרי שונה: הגוף. לא הגוף של האחר אלא, כפי שאומרים, גופך שלך (*your own body*). השם שלו: האחד-גוף. הגוף שהנו אחד. הגוף האחד.

הגוף

באנליזה לקח זמן עד שהגענו לגוף שעליו אנחנו מדברים היום. בהתחלת לימודינו את לאקאן הכרנו את הגוף של המראה, המדומין. הגוף של המראה הוא הגוף שמאפשר לפעוט לראות את עצמו ולוודא, בשאלה אילמת המופנית למבוגר שמחזיק אותו, שיש קשר כלשהו בין המבט שלו על המראה, התנועות בהן הוא יכול להניע את הבבואה שמופיעה והמבט של האם אשר נופל עליו- בדרך כלל באהבה. למדנו שרגע זה בחיים הנו אירוע. וקראנו לו אירוע של עיצוב האני, שכפי שלמדנו אצל פרויד הנו קודם כל אני גופני.

יש גם הגוף הסמלי, שמתקים גם כגוויה (לאקאן משחק ללא רחמנות במילים *corpse-corps*) במצבה והשם שכתוב עליה. אני מבינה שגוף זה קיים גם בחוק של *habeas corpus*. הגוף הנו תוצאה של

³מילר, הלאקאן האחרון מאוד, שיעור של ה-17-2007

האפקט של השפה, שהרי זאת השפה, כפי שאומר זאת לאקאן ברדיופוני, שמעניקה לנו את הגוף⁴ הוא גוף שגם משמש כמשטח של רישומים שונים.

ויש הגוף הכי אהוב: הגוף שלנו. הגוף שלי. לגוף ה"שלי" הזה יש להתייחס בצורות שונות: הוא הגוף של הבשר, שסובל או נהנה, כלומר, מתענג. הגוף של החומר (substance) המתענג. והוא הגוף של הבעלות שלנו עליו, שלא תמיד תקפה כבעלות מאחר שלפעמים, כפי שלאקאן אומר, הגוף שלנו מתעופף לו או שנדחה או שמעורר אצל בעליו עצמו, סלידה. לאקאן אומר זאת⁵ ביחס לג'ויס ולהכאה שסבל מבלי שנתר אצלו כעס. בכל אופן, ג'ויס תוהה לגבי עובדה זאת: איך קרה שלא כעס? ולפי לאקאן, עושה מטפורה מהקשר שלו לגופו באומרו: "כל העינין נופל כקליפה".

אירוע של הגוף

בהרצאתו "ג'ויס הסימפטום" לאקאן מדגיש את העובדה שלאדם יש גוף. ורק אחד. האדם הוא לא הגוף שלו. וה"יש לו" קודם ל"הוא הנו". קשור לעובדה זו הוא יביא הבחנה בין: הלא מודע כפי שגילה או המציא אותו פרויד שהוא ידע מדובר. והרי הדיבור הנו המקום היחיד בו להווייה יש טעם, יש מובן. אך עובדה נוספת, המובחנת מהלא מודע היא שיש לאדם גוף ומכאן שהוא **מדבר עם גופו**. וכאן קובע לאקאן שהסימפטום הנו **אירוע של הגוף**. "לפעמים, גם, אפשר לשיר את זה, דבר שג'ויס בהחלט עשה."

את הקביעות האלה של לאקאן מבהיר עבורנו מילר. בשעור ב"כל העולם משוגע"⁶ מנגיד את השפה *lalangue*, הללשון (?).

ברקע -האסוסוציה החופשית שהנחיל פרויד לפרקטיקה הפסיכואנליטית, שמזמין את הפצינט לדבר בלי הדרישה לקומוניקטיביות. לדידו של מילר זה מעניק למלה **אופי נוזלי** והאופי הנוזלי הזה הוא שהביא את לאקאן אחרי שנים רבות להביא את הרעיון של ללשון על מנת להבדיל אותו מהשפה. ללשון קודם לרישום של האדם בשפה והסכמתו לחוקיה. גם אם נותרת האפשרות לדיות.

טענתו של מילר היא שהמרחק הזה בין הללשון והשפה הוא זה שסביבו מתרחש השינוי לא רק בתאוריה הפסיכואנליטית אלא גם הפרקטיקה. מכאן לאקאן מחליף את המורשה הפסיכואנליטית בפרקטיקה שונה, חדשה, שהנה פרקטיקה קישורית (nodal). כלומר זו שמקבלת השראתה והנחייתה מהקשרים בין סמלי, דימוי וממשי.

מהלך זה של לאקאן חובר יחד עם העובדה שהאחר הגדול קיים פחות ופחות בתרבות ולא רק זאת אלא התנדפותו מורגשת יותר ויותר ויוצרת חברה נוזלית. מועילה מאוד הערתו של מילר: "נוזלי" פרושו: מצב של החומר שאפשר להביא אליו שינויים במאמץ ובכוח מועטים.

כל זאת משנה את הפרקטיקה ומשנה את הפרצפציה של הדיבור של האנליזנט. וגם הלא מודע, חדל להיות בצד של השפה ונתפס בצדו של הללשון. מה שאומר שהוא גם נוזלי ואינו מובנה כאופוזיציה בין מסמן ומסומן. אך פה מילר עושה הבחנה בין הפרקטיקה של האנליטיקאי וזו של האנליזנט: מצד

⁴ Lacan, Radiophonie, 1970

⁵ פרק 10le sinthome לאקאן, סמינר

⁶ מילר 12-3-2008

האנליסט הלא מודה הנו הנחה, הבניה של האנליסט. בעוד שהלא מודע במישור של הללשון הנו מה שמאפין את הצד של האנליזנט. ואז הלא מודע הוא "ידע לעשות עם הללשון". זה מאפין את הפרקטיקה של האנליזנט דווקא במדה שהיא (הפרקטיקה) בורחת ממה שהוא אומר. הדברים של האנליזנט לא בורחים כמסר שיש לפענח אלא כמה שמאפין רגשות, אפקטים, **אירועים של הגוף** חידתיים ויש לשיך אותם לנוכחותו של הללשון. **יש מרחק בין מה שהסובייקט מסוגל להגיד והרגשות הסגורים בחידתו (אניגמה)**. בזה הוא מתרגם את אמירתו של לאקאן: "האפקטים של הללשון מגיעים הרבה מעבר למה שההוויה המדברת מסוגלת להגיד". גם אחרי שהוא מפוענח על ידי האנליטיקאי, אי אפשר להשיג את כל האפקטים של הללשון.

ההבהרות האלה גרמו לי לחשוב שהקיטוע בעצם אומר: "אמרת מה שאפשר לאמור. מעבר לזה יהיה ניסיון להסתיר את העובדה שיש התענגות, אפקט שאי אפשר להעביר למילים ואי לכך המשך יהיה טעות, הסתרה" הרבה פעמים יש התעקשות להגיד את ההמשך של הדברים שדומינינו. ופה אנחנו מבצעים בידועין *Versagung* של ההבטחה לשמוע את כל מה שיש לאנליזנט להגיד.

תצורות הלא מודע ואירועים של הגוף:

כשאנו נעמדים בפרספקטיבה לפיה הלא מודע משתיך למה שהסובייקט אומר, ניתן להגיע לתצורות **הלא מודע**.

אבל אם נכלול בלא מודע את האפקטים (efectos) האניגמטיים, נכלול את **האירועים של הגוף** שאין להם את אותו המבנה. לתצורות הלא מודע יש להם מובן, טעם, של איווי. בעוד שלאירועים של הגוף מובנם, גם כיוונם, היא ההתענגות. כשיש מובן של איווי הקומוניקציה מתרחשת דווקא בשל הפרוש של האנליסט שמוסיף את המסמן החסר בדבריו של הפצינט. כשיש כיוון, מובן של התענגות, אין קומוניקציה אלא התענגות. ואז סופה של הפעולה, סוף האנליזה אינו פתרון כלשהו, אלא סיפוק חדש. "השאלה על המובן של האיווי והאמת מוצאת את תשובתה בסיפוק. הפטה מורגנה של האמת דועכת. בלי להפוך אותנו, בכל זאת, *non dupes*. היינו: גם כשאנו לא מאמינים בשם האב, רצוי להשתמש בו.

מילר עוד מדגיש שלשייך את הסימפטום **לאירוע של הגוף** שיש לאדם, שבעצם **הללשון מחולל אותו**, פרושו של דבר שהוא מפסיק להיות תצורה של הלא מודע ואינו קשור לסובייקט של המסמן אלא **לגוף כמה שיש לאדם**. גוף שמוטען בליבידו ו**מרוקן את ההוויה** והוא המקום של ההתענגות.

(פה צץ בזכרוני אירוע מהתחלת האנליזה שלי, כשספרתי על ילדה, בת כתי, שהיתה באה להתאמן על הפסנתר בביתי. שכנעתי אותה *Fur Elise* מספר סיפור שבהתחלתו נעים ורגוע, אך בחלקו השני מתרחשים בו אירועים דרמטיים ומפחידים. הילדה, שאת שמה אני זוכרת עד היום פרצה בבכי.

בפגישה האנליטית ההיא הבאתי את הזכרון הזה כדבר מה שלא כל כך אהבתי ושקשור ליכולת שלי להטות ולרגש את הזולת. האנליטיקאי, להפתעתי הגמורה, אמר: זה מה שעשה אותך לפסיכואנליטיקאית. אני יכולה להבין היום את הרעיון, אם כי לא לגמרי לקבל אותו.

בכל אופן, הפרוש נמדד לא כל כך בשל האמת שהוא חושף, אלא בשל אירוע של התענגות שהוא מסוגל לחולל.

ואז מופיעה חלוקה: אירוע של האיווי הנן התגליות, התרחשויות של האמת. הן יקרות ערך, שהרי האמת היא טרנספורמציה של ההתענגות וגם מהווה הצפנה שמשנה את הקשר עם ההתענגות. אירוע של הגוף, לעומת זאת, הנו אירוע של התענגות. באנליזה מתחוללת טרנספורמציה של ההתענגות האטומה בזכות אותו אילוץ שמחולל הדבור, המובן.

לשם כך, גם כשהאנליסט לא מאמין בשם האב הוא רק יכול לפעול אם הוא נותן את עצמו לרמיה על ידי האב. (faire la dupe). כך הוא יכול להשתמש בו.

בשלב זה מילר מציע שאם המבנה הנכון לאנליזה הנו הקשר (הבורומאי), אז כדאי להמעיט בפענוח ולהעדיף את הקיטוע של העיגול שבקשר. ממש חתך כירורגי. אירוע ההתענגות לא קשור לפענוח אלא לרובד של החתך.

כאן ניתן להבין דברים של לאקאן, שקראו לתשומת לבי אך נותרו אניגמתיים עבורי עד לאחרונה.

אומר לאקאן ⁷ "ש" השמוש בקיטוע ביחס לסמלי עלול לחולל, בסוף אנליזה, העדפה מוכללת של הלא מודע. כלומר שהסמלי עוטף לגמרי את הדמיוני והממשי." אך הוא גם מקבל שהידע הזה של הלא מודע יכול להביא לכך שהחיים של כל אחד יסתדרו טוב יותר. ברור, אבל, שלאקאן חותר לתוצאות מרחיקות לכת מעבר לזה.

על מנת להבין משפט זה של לאקאן, אני נעזרת בשעורו של מילר של ה-11-5-2011 ⁸

אומר שם שלפני הוראתו האחרונה, הגוף של הסובייקט הנו תמיד הגוף המסומן, בו המסומן נרשם. [significantizado], מוחזק על ידי השפה. לעומת זאת, מאז ההטחה: "יש מהאחד", un'a dl'ily, דברים משתנים. הגוף מופיע אז כאחר של המסומן, ומופיע כמסומן, וובמידה שהמסומן גרם בו לאירוע. מאז אותו אירוע של הגוף שהנה ההתענגות מופיע כסבה האמיתית של המציאות הפסיכית.

התוצאה, מבחינת הפרקטיקה, שעובדה זו מחייבת לתהות לגבי האיווי של האנליטיקאי. הבנו את האיווי של האנליטיקאי כשאלה "מה זה אומר" "מה זה רוצה להגיד" שאלה שמביאה את המודחק, את הלא מודע שרוצה להיות, להגשמה ולקיום. לנוכח האחד, היש מהאחד, כלומר למול האירוע של הגוף, האירוע של ההתענגות, השאלה הזו לא פרודוקטיבית, מאחר ואירוע של התענגות לא באמת רוצה להגיד משהו. וכפי שאמר לאקאן, אנחנו מפספסים אותו אם נתעניין אך ורק בלא מודע (הטרנספרנציאלי).

עדות של הפאס של ארסלי פואנטס, אשר בקרה בישראל לפני כמה שנים, מלמדת אותנו על הידע שנבע עבורה מאירוע של הגוף אשר באיטרציה שלו נרשם אצלה באופן שנהיה ברור רק בזכות האנליזה.

אמה נפטרה כשהיתה תינוקת. בת שמונה חודשים. כלומר: לא הכירה אותה. אך בעירה בה התגוררה, הזדמן לה בילדותה, פעם ועוד פעם, לשמוע את נשות העירה אומרות מולה: היאילואמהראתהאיתה! [sisumadrelaviera]. מלים אלה הופיעו לאו דווקא כשרשרת של מסמנים אשר מיצרת מובן אלא כהטחה, בהבל פה אחד. כלומר, הולופרזה. הילדה הרגישה מלים אלה בגוף בחוזקה, סבל עמוק. לא

⁷ L'insu qui sait de L'Unbevue S'aile a Mourre 14-12-76 ,

⁸ Miller, L'etre et le Un, 2011, lesson XII

הבינה אותן אך לימים גלתה שהאירוע הזה בגופה גרם לה, או שאתו היא בנתה סנטום, שהוא: **הדחיפה להגיד.**

בהתכתבות עם ארסלי פואנטס לאחרונה שאלתי אותה האם גם היה מדובר על גון הקול, האם הצליל, שיחק תפקיד באירוע. ענתה שלא. שגון הקול מתקשר לה יותר עם האני העליון, בעוד שכאן מדובר על מצבור מלים שנכנס ככזה, ללא מובן. "לו ראתה אותה אמה" הנכיח את המבט של האמא המתה. הנכיח מבט מת. וככזה הלים בגופה.

דבר מה שמענין ביותר בעדותה הנה העובדה שהיא מבחינה בין שתי כתיבות על הגוף: על ידיי האות, **בסימפטום**, ועל ידיי המספר, **בתופעה הפסיכוסומטית**. כתיב אחד אינו מוציא את השני, הם יכולים לדור ביחד. אלא שהכתיב של התופעה הפסיכוסומטית פצע את הגוף. דבר שלא קרה עם הסינטום.

ארסלי מדווחת על כך שבאנליזה עברה מהכתיב הממשי מסדר המספר לכתיב של הסימפטום. בין שניהם, העבודה תחת העברה אפשרה **להצפין** את ההתענגות הספציפית של התופעה הפסיכוסומטית, מה שהקל על המחלה האויטואימונית ממנה סבלה (lupus).

דוגמה נוספת: אשה באה לאנליזה כשסובלת ממחלת מעי רגיז חמורה. כבר היו לה ילדים. הדבור שלה השמיע סבל של אבל שלא הושלם, או שלא קרה, כרוך במותה של האם כשהיא היתה בת שלוש. בפגישה אחת, כשהיא שרועה על הספה, הקול שלה נמך עד כדי כך שהיה לי קשה לשמוע אותה. ובאיטיות אמרה: "כשאני יושבת בשרותים, בהתקפי השלשול, שרויה בכאב, אני פונה אל אמא שלי (דבר שאני לא עושה בחיים) ואומרת לה: תראי אמא איך אני סובלת."

ימים אחרי זה למדתי שזאת היתה הפגישה האחרונה.